

*Когда наука достигает какой-либо вершины,
с нее открывается обширная перспектива
дальнейшего пути.*

С. И. Вавилов

Механізм регулювання економіки

УДК 378.09:17.022.1

Пономаренко В. С.

МОНІТОРИНГ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ УНІВЕРСИТЕТУ

Анотація. Проведено аналіз результатів анкетування абітурієнтів та їх батьків, яке було спрямовано на виявлення очікувань замовника освітніх послуг. Визначено думку респондентів щодо пріоритетності компетенцій, ступеня підтримки особливостей в організації навчального процесу. Усе це дозволяє адекватно оцінювати місце університету в суспільстві, його імідж, а також сприяє вибору напрямів подальшого розвитку.

Анотация. Проведен анализ результатов анкетирования абитуриентов и их родителей, направленного на выявление ожиданий заказчика образовательных услуг. Определено мнение респондентов о приоритетности компетенций, о степени поддержки особенностей в организации учебного процесса. Все это позволяет адекватно оценивать место университета в обществе, его имидж, а также способствует выбору направлений дальнейшего развития.

Annotation. The results of questioning of university entrants and their parents about the desires of customer of educational services are analyzed. The opinion of university entrants and their parents about priorities of competences, about the degree of support of features of educational organization process is ascertained. It allows to estimate the place of university in society, its image, and to choose directions of further development.

Ключові слова: освіта, навчальний процес, моніторинг, конкурентні переваги, імідж університету.

Особливе місце у суспільстві, яке спрямовує свої зусилля на вихід до економіки знань, займає освіта. Освіта – це джерело інноваційного потенціалу нації, найважливіший елемент формування людського капіталу, це сфера діяльності, де потрібно виховувати майбутніх фахівців у дусі пріоритету інноваційного аспекту розвитку, де може здійснюватися трансформація суспільних цінностей у прямі пріоритетності творчої роботи.

Дослідження показали [1], що інноваційний характер поведінки властивий тільки особистості з достатнім рівнем креативності та загального інтелекту. При цьому далеко не кожна високоінтелектуальна особистість має інноваційну поведінку. Проте високий рівень креативності й загального інтелекту є незаперечним підґрунтям для виховання інноваційності, або, як іноді кажуть економісти, підприємливості. Таким чином, формувати інноваційну поведінку необхідно починати з дитинства, коли легше оцінюється дійсний рівень розвитку особистості і вона, ця особистість, найбільш сприйнятлива до виховних технологій. Тому важко переоцінити роль дошкільної та шкільної освіти, якість якої суттєво залежить від вихователя, вчителя й викладача.

Наразі, коли 100-відсоткове оновлення знань у деяких галузях здійснюється протягом декількох років, необхідні кардинальні зміни у змісті навчального процесу. Уже сьогодні, а тим більше, умовно кажучи, завтра, висока якість підготовки фахівця може забезпечуватися тільки навчальним процесом, який спрямовано на розвиток здатності саморозвитку та самореалізації особистості учня, студента – майбутнього фахівця у будь-якій сфері. Потрібно навчити його самостійно вчитися, мислити і працювати. Працювати в тому сенсі, що він набуває здатності прикладати зусилля для досягнення того чи іншого результату.

У зв'язку з цим підходом вивчення окремих навчальних дисциплін є не самоціллю, а засобом формування майбутніх фахівців. Знання, що опановані студентом, трансформуються із мети навчання у засіб самореалізації, саморозвитку і самовдосконалення. Самореалізація в умовах економіки знань неможлива без досягнення високого рівня професійної компетентності. Таким чином, знання, що засвоєні студентом, мають трансформуватися у здатність вирішувати ті чи інші професійні завдання. Для цього потрібна спільна робота викладача і студента. На практичних заняттях, семінарах, при виконанні лабораторних робіт знання, що отримані чи засвоєні студентом, мають бути трансформовані у професійні компетенції, вміння та навички. Перелік і структура цих компетенцій, вміння та навичок мають бути закріплені в ОКХ і корегуватися залежно від змін потреб суспільства чи особистості.

Отже, недостатньо опанувати знання – потрібно набути здатності їх ефективно використовувати. Це одна з аксіом, що прийнята університетом і закріплена в концепції його розвитку [2].

Другою, не менш важливою, аксіомою є наступна. Недостатньо набути здатності ефективно використовувати знання, що опановані, – необхідно навчитися продукувати нові знання. Особливо це важливо для інтелектуальної еліти при переході до суспільства, що базується на економіці знань.

Тому постає питання, чи готове наше суспільство до такої перебудови всього навчального процесу, оскільки це торкається кожного його учасника: батьків, студентів, викладачів, замовників фахівців та всіх гілок влади. Мабуть, поки що ні, але в тому і є одне з головних завдань університету, щоб формувати суспільну думку. Ми себе позиціонуємо на підготовці інтелектуальної еліти, й тому принципово важлива реалізація тріади – навчити студента вчитися, мислити, працювати [3]. На погляд автора, в цій тріаді закладено джерело розвитку суспільства, що рухається до економіки знань.

З метою вивчення суспільної думки щодо особливостей організації науково-навчального процесу в університеті, які впливають з основних аксіом концепції розвитку, було організовано опитування абітурієнтів та їх батьків. Лабораторією вивчення інтелекту та креативності особистості було оброблено понад 5 000 анкет. Анкети включали 21 особливість організації навчального процесу в університеті і пропонували оцінити кожну з них за 12-бальною системою з огляду на те, чи є та чи інша особливість конкурентною перевагою відносно інших ВНЗ.

Найбільш значущою конкурентною перевагою нашого університету, на думку респондентів, є функціонування програм подвійних дипломів з іноземними університетами, оскільки видача їх дипломів нашим студентам означає безперечне визнання ними високої якості підготовки фахівців у нашому університеті. Якщо прийняти до уваги дуже прискіпливе ставлення керівництва іноземних університетів до своєї ділової репутації, то така оцінка нашого університету багато чого варта.

Наразі в університеті діють такі програми з Університетом Ліон2 ім. Люм'єр (Франція), Віденським технічним університетом та Університетом прикладних наук Верхньої Австрії, узгоджуються програми з Чеським університетом ім. Масарика, м. Брно, Канадським університетом провінції Манітоба, м. Вінніпег, проведені переговори з керівництвами кількох університетів Німеччини та Італії.

На другому місці з конкурентних переваг університету, на думку батьків, стоїть жорсткий графік навчального процесу з обов'язковим відвідуванням занять, хоча це не відповідає традиціям європейських університетів, але, з точки зору автора, спрямовано на підвищення якості підготовки фахівців, якщо враховувати менталітет наших студентів. Багато з них ще не позбавилися психології утриманців батьків та держави, не зрозуміли, що тільки власними зусиллями вони можуть самовизначитися та знайти своє місце в житті. Опитування студентів 2 – 3 курсів показало, що тільки близько 25 % з них чітко розуміють, навіщо вони вчаться в університеті, свідомо підходять до набуття власної компетентності.

Опосередковано це підтверджується й опитуванням абітурієнтів, оскільки вони поставили обов'язкове відвідування занять на десяте місце, інакше кажучи, вони оцінюють цю особливість організації навчального процесу в університеті скоріше негативно, ніж позитивно. Можливо, потрібно розглядати таку оцінку як тимчасову й обумовлену шкільними враженнями про навчальний процес.

На другому місці за привабливістю нашого університету, на думку абітурієнтів, стоять широкі можливості для занять спортом, фізичною культурою та художньою самодіяльністю.

Третє місце одноставно батьки і діти віддали можливості вивчення іноземної мови протягом усього терміну навчання. Таким чином, введення за рішенням вченої ради у навчальні плани за рахунок варіативної складової гуманітарного, фундаментального та професійного блоку дисциплін вивчення іноземної мови не менше шести годин на тиждень відповідає запиту суспільства. Більш того, це від-

повідає сучасним реаліям, коли доступ до світових інформаційних ресурсів та до розвинутих баз знань може здійснюватися через мережу Інтернет англійською мовою.

Якісний рівень професорсько-викладацького складу університету займає наступну за привабливістю позицію. Таким чином, курс на інтенсифікацію підготовки викладачів вищої кваліфікації через аспірантуру та докторантуру, що обраний університетом [4], об'єктивно необхідний. За останні десять років нашими викладачами захищено 23 докторських та 230 кандидатських дисертацій.

Значною привабливістю організації навчального процесу для абітурієнтів є самостійний вибір 40 % дисциплін для індивідуального навчального плану. Вони віддали цій особливості університету восьме місце, тоді як батьки – тільки 13 і 14 місця. Це свідчить, з одного боку, про спрямованість абітурієнтів до самостійності, індивідуалізації навчання, а з іншого – про їх більше розуміння сучасних умов ринку, який вимагає від фахівця більшої диференціації професійних компетенцій.

Симптоматичним є те, що у дітей більш сформоване розуміння того, наскільки важливою є здатність представити себе перед роботодавцем у вигідному світлі (зробити собі рекламу, презентуватися) – у них ця компетенція стоїть на 4 місці, тоді як батьками їй віддано: матерями – 9 місце, батьками – 10. На погляд автора, це свідчить про те, що абітурієнти починають усвідомлювати, що своє життя треба робити своїми руками. Тому включення в навчальні плани дисциплін, які вчать себе презентувати, та надання перед початком викладання кожної навчальної дисципліни переліку компетенцій, що формуються у студента при її вивченні, є вимогою часу. На формування у студента здатності презентуватися спрямована розпочата робота з організації публічних конкурсів наукових робіт та олімпіад зі спеціальностей з обов'язковою презентацією власних досягнень.

Про розуміння важливості самопрезентації свідчить також висока оцінка і батьками, і абітурієнтами надання університетом можливості безкоштовно брати участь у наукових конференціях на теренах України, друкувати свої праці для підтвердження у бесідах з роботодавцями своєї солідної науково-практичної підготовки.

Одноставно високо оцінена батьками та абітурієнтами університетська система "Випускник", яка формує комп'ютерну базу випускників з їхніми резюме та іншими показниками, в тому числі психологічними характеристиками, та базу роботодавців з їхніми запитами й організує пошук взаємних інтересів "випускник – роботодавець". Ця система сформована як аналог відповідної системи "Альма-лаура" Болонського університету (Італія).

В аспекті можливості працевлаштування та бачення майбутнього думки батьків та дітей дещо відрізняються. Так, для батьків важлива наявність аспірантури і докторантури – вони віддали цій характеристиці 11 місце, а для дітей це не так важливо – 17 місце. Особливо цим зацікавлені матері – як мінімум 33 % матерів бачать своїх дітей викладачами-науковцями. Позиція з цього приводу дітей обумовлена, на погляд автора, або тим, що вони більш тверезо оцінюють свої здібності, або тим, що наразі науково-педагогічна діяльність не є престижною і не приносить швидких та великих доходів.

Жорстка система контролю засвоєння знань та формування компетенцій, що функціонує в університеті, не підтримується ні батьками, ні абітурієнтами. Особливо це не зрозуміло для батьків, оскільки обов'язкове відвідування занять, яке практикується в університеті, вони поставили на друге місце після подвійного диплома. Можливо, має місце бажання батьків відгородити дітей від стресів, що, як правило, мають місце, особливо на перших курсах, при перевір-

ці засвоєння знань і якості формування вмінь та навичок. На користь цієї гіпотези працює те, що батьків не надто хвилює об'єктивність оцінок – ця характеристика посіла 11 – 13 місця. Ще менше переймаються об'єктивністю абітурієнти – вони віддали цій характеристиці 18 позицію.

Об'єктивність оцінювання рівня засвоєння знань та якості формування компетенцій, крім усього іншого, забезпечується ректорськими контрольними роботами, які проводяться навчальною частиною і перевірка яких здійснюється незацікавленими викладачами. До таких контрольних робіт матері і діти ставляться однозначно негативно, тоді як батьки – позитивно.

До комп'ютерної перевірки рефератів, курсових та дипломних проектів на плагіат негативно ставляться матері та абітурієнти і стримано позитивно – батьки. При цьому письмова форма проведення іспитів та інших контрольних заходів з шифруванням відповідей підтримується батьками безумовно, а абітурієнтами – стримано. Хоча університет використовує таку систему проведення оцінювання засвоєних знань та сформованості компетенцій виключно для забезпечення об'єктивності, оскільки при такій системі викладач не знає, чию роботу він перевіряє, а бачить тільки шифр.

Таким чином, ні завищити оцінку, ні її занижити він не може, тим більше що письмова відповідь залишається і можна завжди після розшифровки результатів подати апеляцію й отримати аргументовану відповідь щодо тієї чи іншої оцінки.

В університеті відповідно до концепції розвитку при оцінюванні опанування знаннями та сформованості компетенцій не відрізняються студенти-контрактники і ті, хто навчається за кошти держбюджету. Протягом усього періоду навчання відрховується з університету приблизно третина студентів, що вступили на перший курс. Це одна з особливостей університету, що була надана в анкетах. Відрухування з університету тих, хто не хоче або не може вчитися, позитивно оцінено і батьками, і дітьми, можливо, з огляду на те, що такі студенти заважають вчитися іншим.

Згідно з концепцією розвитку університету спільна робота лектора з асистентами є основою якості навчального процесу, що спрямований на формування компетенцій у студентів [2]. Зв'язок лекційного матеріалу як множини знань, що необхідні для формування у студента відповідних компетенцій у процесі практичної підготовки (практичні заняття, лабораторії, тренінги, семінари та ін.), має бути надмірним, тільки тоді навчальний процес буде результативним. Така постановка завдання повністю підтримується як батьками, так і абітурієнтами поряд з масовим використанням на іспитах ситуаційних завдань замість вимоги цитування напам'ять конспектів лекцій. Такий результат опитування показує, що як батьки, так і діти розмірковують над проблемами університетської освіти і правильно оцінюють ті заходи, що застосовує університет для підвищення якості підготовки фахівців.

З метою визначення ставлення батьків та абітурієнтів до набуття останніми життєвих компетенцій у анкети були включені відповідні питання (перераховано 14 життєвих компетенцій, важливість яких потрібно було оцінити за 12-бальною системою).

Батьки надали дуже високі оцінки формуванню у студента здатності самонавчатися, самовизначатися, тоді як діти не звернули на ці компетенції необхідної уваги. Вони, мабуть, вважають, що вже вміють це робити.

У батьків до найбільш пріоритетних компетенцій відноситься також здатність працювати в рамках закону. Така позиція батьків пояснюється занепокоєнням тим, щоб їхні діти не пішли кримінальним шляхом до "життєвого успіху".

Здатність до самореалізації у професійній сфері батьками і дітьми оцінюється на середньому рівні (7 – 8 місця). Здатність до лідерства у дітей знаходиться на дев'ятому місці, тоді як у батьків – наприкінці шкали, що свідчить про більшу амбітність дітей, ніж батьків.

У батьків і дітей здатність до самовдосконалення в освітній та культурній сферах (6 місце) стоїть вище за здатність до самореалізації у професійній сфері. Якщо врахувати при цьому друге місце за привабливістю для абітурієнтів можливості самореалізації у спорті, фізичній культурі та художній самодіяльності, то це свідчить про прогресивну тенденцію прагнення батьків і дітей до входження в інтелектуальну еліту суспільства, яка включає не тільки і не стільки вузьких професіоналів, а й висококультурних, широкоосвічених та всебічно розвинутих людей.

Таким чином, курс університету на підготовку інтелектуальної еліти держави – компетентних, широкоосвічених, висококультурних фахівців, а не просто вузьких професіоналів ("синіх панчів") – має підтримку у суспільстві.

У цілому найвищу оцінку тій чи іншій компетенції абітурієнти ставили рідше, ніж батьки. Це загальний висновок, що свідчить про невпевненість абітурієнтів, несформованість їхньої думки. Абітурієнти, як і їхні батьки, в цілому поставили на вищі місця більш інтегровані компетенції, такі, як здатність: вести здоровий спосіб життя; досягати життєвого успіху; створювати міцну сім'ю; вирішувати проблеми без конфліктів; працювати в рамках закону; самовдосконалюватися; співпрацювати; самореалізовуватися у професійній сфері; до лідерства; адаптуватися до мінливого зовнішнього середовища.

При цьому елементарні компетенції або ті, що забезпечують інтегральні, були справедливо поставлені з низькими пріоритетами. Це такі компетенції: здатність самостійно вибирати пріоритети своєї роботи з виходом на кінцеву мету; здатність знаходити достатню і необхідну інформацію для прийняття рішень; здатність розподіляти свої зусилля на самостійне виконання конкретних завдань.

Таким чином, дослідження думок наших абітурієнтів та їхніх батьків відносно роботи університету показали, що в цілому концепція його розвитку відповідає їхньому баченню навчання для здобуття необхідних професійних та життєвих компетенцій.

Особливо необхідно відзначити продуктивність розширення співпраці із закордонними університетами з тим, щоб нашим студентам видавати їхні дипломи і довести кількість магістрів з такими дипломами до 20 %. Це, у свою чергу, вимагає значного підвищення рівня володіння іноземними мовами студентами, що наразі передбачається новими навчальними планами.

Виправдовує себе також використання в університеті системи блочно-модульного контролю з фіксованим графіком навчального процесу та обов'язковим відвідуванням занять [5, с. 50].

Крім того, обов'язково потрібно нарощувати зусилля із забезпечення умов для творчого самовираження студентів через спорт, художню самодіяльність і вивести на решті виступи переможців конкурсів за спеціальністю та наукових олімпіад на публічний рівень з мультимедійним супроводженням, журі та нагородженням кращих. Усе це формує у студентів здатність себе презентувати, що є однією з компонентів життєвого успіху.

Література: 1. Скоринина О. В. Динамика интеллекта и креативности студентов (опыт психолого-социологического исследования) / О. В. Скоринина // Методология, теория та

практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : зб. наук. праць. – Харків : Видавничий центр ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2004. – С. 551–553. 2. Концептуальні засади розвитку Харківського національного економічного університету / укл. О. М. Тридід, В. М. Гриньова, Ю. М. Великий, М. В. Афанасьєв, В. Є. Єрмаченко, В. І. Отенко, О. Г. Зима, В. В. Ольховська, З. Б. Устенко ; наукове керівництво д.е.н., проф. В. С. Пономаренка. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2006. – 20 с. 3. Доповідь ректора Харківського національного економічного університету, професора Пономаренка В. С. про підсумки роботи у 2008 році. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2009. – 44 с. 4. Пономаренко В. С. Підготовка фахівців з вищою освітою для економіки знань / В. С. Пономаренко // Управління розвитком. – 2006. – № 2. – С. 3–6. 5. Пономаренко В. С. Економіка знань та інноваційна підготовка кадрів / В. С. Пономаренко // Інноваційний розвиток України: наукове, економічне та правове забезпечення / за заг. ред. М. О. Кизима. – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2006. – С. 40–56.

Стаття надійшла до редакції
09.06.2010 р.

УДК 657.6

Дікань Л. В.

ПРИНЦИПИ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ЯК ОСНОВА ТЕОРІЇ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Анотація. Розглянуто основні принципи фінансового контролю. Узагальнено підходи вчених до їх виокремлення. Подано авторське бачення з цього приводу.

Аннотация. Рассмотрены основные принципы финансового контроля. Обобщены подходы ученых к их выделению. Приведено авторское видение по этому поводу.

Annotation. Basic principles of financial control are considered. The approaches of scientists to their selection are generalized. The author's seeing on this occasion is given.

Ключові слова: фінансовий контроль, принципи, принципи фінансового контролю.

Кризові явища, що притаманні сьогодні національній економіці зумовлюють першочерговість вирішення проблеми забезпечення дієвості фінансового контролю як головного важеля забезпечення сталого розвитку держави та протистояння негативним наслідкам світової кризи. Водночас ефективність системи фінансового контролю багато в чому залежить від дотримання учасниками даної системи принципів фінансового контролю. Практичні аспекти дотримання зазначених принципів певною мірою гальмуються недоопрацьованістю теоретичних засад даного питання, а саме відсутністю єдиного погляду до виокремлення принципів фінансового контролю. З огляду на це, актуальність даного дослідження не викликає сумніву.

Метою даної статті є виокремлення та обґрунтування принципів фінансового контролю з точки зору їх доцільності та необхідності.

Задля досягнення поставленої мети вирішено такі завдання: надано авторське бачення стосовно визначення поняття "принципи фінансового контролю", узагальнено погляди вчених на виокремлення принципів фінансового контролю, здійснено критичний аналіз зазначених принципів на предмет доцільності і необхідності дотримання в сучасних умовах, зроблено та обґрунтовано відповідні висновки.

Узагалі принципи (від лат. *principium* – основа, початок) становлять основу не лише теоретичних досліджень, а й виступають базою для практичних досліджень у сфері здійснення фінансового контролю. Світове товариство на основі багаторічного досвіду розробило основні принципи фінансового контролю, до реалізації яких у сучасних умовах прагне кожна країна [1].

На думку автора, принципи фінансового контролю – це фундаментальні норми та правила організації і здійснення фінансового контролю, дотримання яких є необхідним для забезпечення ефективності, результативності і доцільності контрольних заходів.

Поряд з цим, серед науковців і практиків ведуться численні дискусії з приводу деталізації та виокремлення базових принципів фінансового контролю. Норми законодавства також вносять плутанину у вирішення даного питання через відсутність чіткого законодавчого закріплення таких принципів. Таким чином, постає гостра необхідність дослідження питання визначення принципів фінансового контролю, а також їх ранжування на фундаментальні, загальнонаукові і конкретно-наукові.

Питаннями дослідження принципів фінансового контролю займається багато вчених, серед яких: Бондар В. П. [2], Бурцев В. В. [3; 4], Данилевський Ю. А. [5], Дондик Н. Я. [6], Кириленко О. П. [7], Лапицька С. Ю. [8], Малиняк Б. С. [7], Піньяс Г. І. [9], Симоненко В. К. [10], Ярошенко С. П. [9] та ін. Підходи до визначення принципів фінансового контролю наведені в таблиці.

Таблиця

Підходи до визначення принципів фінансового контролю

Джерело	Принципи																	
	законність	об'єктивність	результативність	незалежність	чесність	непідкупність	доказовість	відповідальність	збалансованість	системність	повнота	гласність	спеціалізація	підзвітність	етика	професіоналізм	оперативність	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
Л. Дробозіна [11]			+			+	+											
В. Бурцев [3; 4]	+	+		+				+	+	+		+						
Ю. Данилевський [5]	+	+		+								+	+	+				
Декларація принципів діяльності рахункових органів РП [12]	+	+		+						+		+			+	+		